

Організація діяльності Миколаївської обласної та міської дитячих комісій у 1936–1938 рр.

У 1931–1933 р. внаслідок примусової колективізації, голодомору, політичних репресій з'явилася значна кількість безпритульних дітей.

Узимку 1932–1933 рр. смертність та дитяча безпритульність набули жахливих масштабів, тому з травня 1933 р. в Україні створено комісії боротьби з безпритульністю та жебрацтвом, сільські дитячі приймальники, дитячі будинки, патронати, харчові пункти при школах, трудові загони з підлітків та ін.

Масштаби дитячої безпритульності в Україні були настільки великими, що у 1935 р. на державному рівні прийнято низку нормативних актів, що значно вплинули на розвиток системи соціальної допомоги дітям. Так, 31 травня 1935 р. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) було прийнято спеціальну постанову «Про ліквідацію дитячої безпритульності і бездоглядності», в якій запропоновано нову програму ліквідації безпритульності шляхом чіткого розмежування функцій різноманітних установ захисту дитинства і надання особливих функцій органам НКВС, констатовано на ліквідації масової безпритульності, а відповідальність за своєчасне влаштування дітей, які залишилися без піклування батьків, покладено на місцеві органи влади.

Наступний крок – створення у 1936 р. Центральної комісії з поліпшення життя дітей (диткомісія при ЦВК УСРР), метою якої було «загальне керівництво справою ліквідації дитячої безпритульності та бездоглядності, поліпшення роботи дитячих будинків та інших дитячих закладів, а також для надання допомоги дітям та для організації участі в цьому громадськості при Центральному виконавчому комітеті УСРР»¹.

Залучаючи до закладів інтернатного типу безпритульних дітей, у постанові вказано на фактичне залучення вихованців до самофінансування таких закладів:

¹ Положення про центральну комісію з поліпшення життя дітей при ЦВК УСРР від 20 січня 1936 р. // Державний архів Миколаївської області. – Ф. Р-37, оп. 1, спр. 1, арк. 11.

«організувати й експлуатувати учбово-виробничі підприємства для залучення до виробничих процесів колишніх безпритульних і бездоглядних дітей, надання їм кваліфікації і одержання прибутків на матеріальну допомогу дітям та на заходи охорони дитинства»; складником коштів Диткомісії були в т.ч. «прибутки від концертів, вечорів, кіно та ін. заходів, що їх влаштовує Диткомісія, а також з прибутків підприємств, організованих при Диткомісії»².

Отже, організація диткомісій фактично спричинила ліквідацію товариства «Друзі дітей», яке виконало свої основні функції щодо ліквідації дитячої безпритульності та бездоглядності. Так, згідно із постановою президії Миколаївської міської Ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів від 29 лютого 1936 р. «Про ліквідацію товариства «Друзі дітей» та організацію диткомісії» Миколаївське міське товариство «Друзі дітей» було ліквідовано з 01 березня 1936 р. та організовано диткомісію.³

Низка архівних документів свідчить про залучення підлітків до роботи на підприємствах м. Миколаїв, зокрема у протоколі наради дитячої комісії при Миколаївському міськвиконкомі з керівниками підприємств від 23 березня 1936 р. зобов'язали керівників підприємств забезпечити роботою 94 особи⁴.

25 березня 1936 р. на підставі постанови президії ЦВК УСРР від 20 січня 1936 р. про ліквідацію товариства «Друзі дітей» та передачу його майна диткомісіям підприємства, які перебували у складі товариства «Друзі дітей» у м. Миколаїв затверджено приймально-здавальний акт щодо низки підприємств міста, а саме: металокомбінат (вул. Скороходова (нині Кузнецька), 62) та

² Положення про центральну комісію з поліпшення життя дітей при ЦВК УСРР від 20 січня 1936 р. // Державний архів Миколаївської області. – Ф. Р-37, оп. 1, спр. 1, арк. 11–12.

³ Постанова президії Миколаївської міської Ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів від 29 лютого 1936 р. «Про ліквідацію товариства «Друзі дітей» та організацію диткомісії» // Державний архів Миколаївської області. – Ф. Р-1284, оп. 1, спр. 2, арк. 1.

⁴ Протокол наради дитячої комісії при Миколаївському міськвиконкомі з керівниками підприємств від 23 березня 1936 р. щодо забезпечення роботою підлітків на місцевих підприємствах // Державний архів Миколаївської області. – Ф. Р-1284, оп. 1, спр. 2, арк. 4.

швейний комбінат (вул. Мархлевського (нині адмірала Макарова), 43) були передані диткомісії⁵.

Невід'ємним складником діяльності диткомісії була підготовка кваліфікованих робітників для потреб місцевої промисловості. Низка архівних документів свідчать про залучення підлітків до роботи на різноманітних підприємствах м. Миколаїв, зокрема, у липні 1936 р. на металокомбінаті працювало 123 підлітка, на швейному – 56, 135 підлітків було працевлаштовано до інших підприємств⁶.

29 серпня 1936 р. миколаївській міській дитячій комісії надано реєстраційну картку, що підтверджувало її статус⁷.

Про значну кількість дітей, що знаходились під патронатом та у дитячих будинках, йдеться у звіті з організаційно-масової роботи Миколаївської дитячої комісії від 01 вересня 1936 р., а саме: під патронатом у колгоспах і радгоспах Миколаївського району перебували 219 дітей, однак, не було повного забезпечення дітей одягом, взуттям, постільною білизною; у дитбудинку № 1 перебувало 699 дітей, у дитбудинку № 2 – 547 дітей; під час оздоровчої кампанії 1936 р. оздоровлено 79 дітей⁸.

Цікаві відомості щодо фінансування утримання підлітків у дитячих закладах містяться у відповідних кошторисах, зокрема на культурне обслуговування (відвідування театру та кіно, передплату газет та журналів

⁵ Приймально-здавальний акт майна товариства «Друзі Дітей» до дитячої комісії при Миколаївському міськвиконкомі від 25 березня 1936 р. // Державний архів Миколаївської області. – Ф. Р-1284, оп. 1, спр. 8, арк. 22–25.

⁶ Протокол засідання Одеської обласної дитячої комісії при Одеському облвиконкомі від 21 липня 1936 р. № 3 з відомостями щодо діяльності диткомісії у м. Миколаїв // Державний архів Миколаївської області. – Ф. Р-1284, оп. 1, спр. 3, арк. 6–11.

⁷ Реєстраційна картка Миколаївської міської дитячої комісії від 29 серпня 1936 р. // Державний архів Миколаївської області. – Ф. Р-1284, оп. 1, спр. 5, арк. 5–5 зв.

⁸ Звіт з організаційно-масової роботи Миколаївської дитячої комісії на 01 вересня 1936 р. // Державний архів Миколаївської області. – Ф. Р-1284, оп. 1, спр. 3, арк. 140–143.

«Піонерська правда», «Правда», «На зміну», «Комсомолец України», місцевої преси, встановлення радіо, оплати роботи керівників гуртків та ін.) передбачено суму 6459 крб, натомість лише 5464 крб – на утримання штату гуртожитку для підлітків⁹

22 листопада 1937 р. згідно із Постановою оргкомітету ЦВК УРСР по Миколаївській області утворено Миколаївську обласну дитячу комісію у складі 7 осіб¹⁰.

За матеріалами звітів Миколаївської міської та обласної диткомісії встановлено, що надавалася допомога дитячим будинкам, школам, дитячим садам, підліткам, що працювали на виробництві та індивідуальна допомога малозабезпеченим дітям, організовувалося оздоровлення дітей, екскурсії, новорічні свята [3; 4; 6; 7; 8; 22; 23; 25; 28].

Станом на 03 грудня 1937 р. на території Миколаївської області діяли чотири підприємства диткомісії: у м. Миколаїв – металокомбінат та швейний комбінат, у м. Херсон – бондарно-шевська майстерня, у м. Кірове – мебльово-дзеркальна майстерня. Загальна чисельність дітей, котрі перебували на патронаті, становила 8267, у 39 дитячих будинках Миколаївщини перебувало 6292 дитини [1; 2; 6].

Отже, організація діяльності Миколаївської обласної та міської комісії дитячих комісій у 1936–1938 рр. свідчить про забезпечення значної кількості безпритульних та бездоглядних дітей й підлітків опікою та роботою на місцевих підприємствах.

⁹ Кошторис на утримання підлітків по швейному комбінатові Миколаївської дитячої комісії на 1936 р. // Державний архів Миколаївської області. – Ф. Р-1284, оп. 1, спр. 2, арк. 17–21.

¹⁰ Постанова оргкомітету ЦВК УРСР по Миколаївській області від 22 листопада 1937 р. № 61 «Затвердження облдіткомісії» // Державний архів Миколаївської області. – Ф. Р-992, оп. 1, спр. 4, арк. 33.

Список використаних архівних джерел

Державний архів Миколаївської області

1. Акт з обстеження миколаївського дитячого будинку № 1 ім. Петровського від 15 травня 1937 р. // Ф. Р-1284, оп. 1, спр. 4, арк. 79–83.
2. Акт обстеження металокомбінату від 02 вересня 1938 р. // Ф. Р-37, оп. 1, спр. 17, арк. 1.
3. Замовлення на одяг та взуття для патронатів Миколаївської обласної дитячої комісії на друге півріччя 1938 р. // Ф. Р-37, оп. 1, спр. 1, арк. 78.
4. Звернення Миколаївського обласного відділу народної освіти до Центральної дитячої комісії щодо надання промислових товарів та одягу для дитячих будинків Миколаївської області від 04 липня 1938 р. // Ф. Р-37, оп. 1, спр. 1, арк. 80.
5. Звіт з організаційно-масової роботи Миколаївської дитячої комісії на 01 вересня 1936 р. // Ф. Р-1284, оп. 1, спр. 3, арк. 140–143.
6. Звіт Миколаївської міської дитячої комісії за I півріччя 1937 р. // Ф. Р-1284, оп. 1, спр. 4, арк. 52–62.
7. Звіт про роботу Миколаївської дитячої комісії за 1936 р. // Ф. Р-1284, оп. 1, спр. 3, арк. 205–207.
8. Звіт швейного комбінату Миколаївської дитячої комісії за три місяці 1937 р. // Ф. Р-1284, оп. 1, спр. 4, арк. 70–70 зв.
9. Кошторис на утримання підлітків по швейному комбінатові Миколаївської дитячої комісії на 1936 р. // Ф. Р-1284, оп. 1, спр. 2, арк. 17–21.
10. Кошторис утримання підлітків по металокомбінату Миколаївської обласної дитячої комісії на 1938 р. // Ф. Р-37, оп. 1, спр. 41, арк. 30-30 зв.
11. Лист Миколаївського обласного оргкомітету до народного комісаріату фінансів УРСР від 17 січня 1938 р. щодо заробітної плати працівникам виробничих підприємств Миколаївської обласної дитячої комісії // Ф. Р-37, оп. 1, спр. 18, арк. 31.

12. Лист Центральної дитячої комісії до Миколаївської обласної дитячої комісії від 17 грудня 1937 р. щодо надання коштів для проведення новорічних свят для дітей // Ф. Р-37, оп. 1, спр. 8, арк. 21.

13. Показники плану та його фактичного виконання з випуску продукції підприємствами Миколаївської обласної дитячої комісії у четвертому кварталі 1938 р. // Ф. Р-37, оп. 1, спр. 45, арк. 61.

14. Положення про виробничі одиниці, котрі входили до обласної дитячої комісії при Миколаївському облвиконкомі (документ не датований, на обкладинці справи вказані дати: 04 грудня 1937 р. – 16 грудня 1938 р.) // Ф. Р-37, оп. 1, спр. 1, арк. 9-а-10.

15. Положення про центральну комісію з поліпшення життя дітей при ЦВК УСРР від 20 січня 1936 р. // Ф. Р-37, оп. 1, спр. 1, арк. 9, 11–12.

16. Постанова оргкомітету ЦВК УРСР по Миколаївській області від 22 листопада 1937 р. № 61 «Затвердження облдіткомісії» // Ф. Р-992, оп. 1, спр. 4, арк. 33.

17. Постанова президії Миколаївської міської Ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів від 29 лютого 1936 р. «Про ліквідацію товариства «Друзі дітей» та організацію диткомісії» // Ф. Р-1284, оп. 1, спр. 2, арк. 1.

18. Пояснювальна записка до виконання виробничої програми підприємствами Миколаївської обласної дитячої комісії у четвертому кварталі 1938 р. // Ф. Р-37, оп. 1, спр. 45, арк. 62–63.

19. Пояснювальна записка до виробничого плану швейного комбінату Миколаївської обласної дитячої комісії на 1938 р. // Ф. Р-37, оп. 1, спр. 42, арк. 1–3.

20. Приймально-здавальний акт майна товариства «Друзі Дітей» до дитячої комісії при Миколаївському міськвиконкомі від 25 березня 1936 р. // Ф. Р-1284, оп. 1, спр. 8, арк. 22–25.

21. Протокол засідання дитячої комісії при Миколаївському міськвиконкомі від 08 травня 1936 р. № 3 з відомостями про роботу підприємств диткомісії // Ф. Р-1284, оп. 1, спр. 2, арк. 14–16.

22. Протокол засідання Миколаївської обласної дитячої комісії від 15 вересня 1938 р. № 7 щодо розподілу одягу та взуття серед дітей патронату Миколаївської області // Ф. Р-37, оп. 1, спр. 58, арк. 23

23. Протокол засідання Миколаївської обласної дитячої комісії при облвиконкомі від 03 грудня 1937 р. № 1 // Ф. Р-37, оп. 1, спр. 58, арк. 1-1 зв.

24. Протокол засідання Одеської обласної дитячої комісії при Одеському облвиконкомі від 21 липня 1936 р. № 3 з відомостями щодо діяльності диткомісії у м. Миколаїв // Ф. Р-1284, оп. 1, спр. 3, арк. 6–11.

25. Протокол засідання Центральної дитячої комісії при ЦВК УРСР від 15 грудня 1937 р. № 3 щодо стану ліквідації безпритульності та бездоглядності на Україні та організацію новорічних свят у дитячих будинках та патронатах // Ф. Р-37, оп. 1, спр. 1, арк. 40–44.

26. Протокол наради дитячої комісії при Миколаївському міськвиконкомі з керівниками підприємств від 23 березня 1936 р. щодо забезпечення роботою підлітків на місцевих підприємствах // Ф. Р-1284, оп. 1, спр. 2, арк. 4.

27. Реєстраційна картка Миколаївської міської дитячої комісії від 29 серпня 1936 р. // Ф. Р-1284, оп. 1, спр. 5, арк. 5–5 зв.

28. Список районів Миколаївської області, котрим надані кошти для закупівлі подарунків та проведення новорічних свят для дітей від 20 грудня 1937 р. // Ф. Р-37, оп. 1, спр. 4, арк. 4.